

„...Slibuji na svou čest a svědomí, že budu dbáti blaha republiky...“

Za celých 105 let historie Československa a později České republiky stálo v čele naší země 11 prezidentů, někteří opakovaně. Nyní máme 12. prezidenta v pořadí.

■ Lenka Kopčáková

Dnes přinášíme čtvrté pokračování seriálu, v němž představujeme naše hlavy státu. Čerpáme z Wikipedie, stránek Pražského hradu, webů zaměřených na totalitu a z knihy Vladimíra Lišky s názvem Prezidenti.

Minule jsme končili smrtí prezidenta Antonína Zápotockého dne 13. 11. 1957. Jeho nástupcem byl Antonín Josef Novotný, rodák z pražských Letňan (*10. 12. 1904).

Seriál o našich prezidentech, IV. díl Antonín Novotný

Vyučený strojní zámečník v 17 letech vstoupil do KSČ. Za letňanskou Rudou hvězdou hrál fotbal. Pracoval v družstvu Včela v Praze-Vysočanech. Stranicky se angažoval v KSČ a těsně před 2. sv. válkou se stal krajským tajemníkem KSČ v Hodoníně.

Záchrana přišla od esesáka

V roce 1941 utrpěl v práci při explozi těžký úraz plic. Nestáčil se ani uzdravit a už jej zatkl gestapo. Skončil v koncentračním táboře Mauthausen. Ten byl nechvalně znám jako nejpršnější nacistické zařízení pro „nenapravitelné politické protivníky Říše“, kde docházelo k vyhlazení zejména české inteligence. Zahynuli tu např. písničkář Karel Hašler (umučen) a herečka Anna Letenská (popravena).

Ve zdejším kamenolomu zesláblí vězni umírali na schodišti smrti, po kterém museli až do úplného vyčerpání nosit velké kameny. Následovala smrtící kulka.

Také zesláblý Antonín Novotný se po schodišti sotva vlekl a dozorce již napřáhalo krumpáč, že jej uhodí do zad.

Záchrana v poslední chvíli přišla paradoxně od esesáka. Potřeboval opravit auto a vzpomněl si, že Novotný je vyučený zámečník a umí svařovat. V dílně už zůstal a auta pohlavárů opravoval až do osvobození tábora spojeneckými vojsky.

Jeho manželka Božena zatím doma opatrovala jejich jediného syna (*1930). I ona byla rodačka z Letňan a s Antonínem se znali od dětství, vzali se v prosinci 1929.

Vzestup politické hvězdy

Hned po válce se Antonín Novotný stal krajským tajemníkem KSČ v Praze. Velmi si rozuměl s Klementem Gottwaldem. Významně se podílel na únorových událostech a upevňování komunistického režimu v roce 1948. Když se v období krvavých vnitrostranických čistek ocitl Rudolf Slánský v nemilosti Stalina a dostal oprátku, v pozici šéfa Ústředního výboru KSČ jej nahradil právě Novotný. V té době

BREŽŇEVŮV polibek. Uvítací ceremoniál ze strany sovětských pohlavárů se neobešel bez soudružského pocolování. Musel je strpět i Antonín Novotný (vpravo). Národ před obrazovkami vymýšlel názvy jako dvojitý Chruščov či trojitý Brežněv.

ještě doznávaly politické procesy. V dubnu 1954 byl třeba odsouzen na doživotí Gustav Husák „coby buržoazní nacionalista“.

Po roce 1956, kdy první tajemník ÚV Komunistické strany Sovětského svazu Nikita Sergejevič Chruščov poodhalil zločiny stalinismu, tlak naší společnosti na liberalizaci sílil.

Novotného politická hvězda letěla vzhůru a houzevnatě se dral kupředu. Začal mu ustupoval i sám prezident.

Po smrti Antonína Zápotockého byl Novotný zvolen jeho nástupcem. To bylo překvapení pro Čechy i zahraniční diplomaty. Očekávalo se, že novou hlavou státu bude předseda vlády Viliam Široký. Ale kandidaturu 52letého Novotného doporučil Kreml a o tom se nediskutovalo. Novotný byl navíc Chruščovovým oblíbencem. Shodovali se v otázce upevňování vedoucí úlohy strany i v dokončení kolektivizace zemědělství.

Nechal si říkat „soudruhu“

A tak se 53letý Antonín Novotný stal dne 19. 11. 1957 šestým prezidentem od vzniku Československa, v pořadí třetím komunistickým. Hlasovalo pro něho všech 353 poslanců Národního shromáždění. Hlavou státu byl 10 let a 124 dní. Předsedu vlády mu do roku 1963 dělal Viliam Široký, pak do roku 1968 Jozef Lenárt.

Od okamžiku, kdy se v Novotného rukou soustředila nesmírná moc a pravomoci, stal se nejvlivnějším mužem v zemi. Hned při svém prvním prezidentském projevu prohlásil, že za prvořadý úkol považuje nastolení socialismu v Československu.

V prezidentském úřadě však trávil jen tři dopoledne v týdnu. Většinu času věnoval své důležitější funkci prvního tajemníka ÚV KSČ.

Novotný při svém znovuzvolení v roce 1964 skládal novou prezidentskou přísahu: „Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Československé socialistické republice a věci socialismu.“

Byl první hlavou státu, která se nechávala oslovovat „soudruhu prezidente“. Oslovení „soudruhu“ se pak na dlouhá

desetiletí ujalo ve všech stupních státní správy a ve školství.

Antonín Novotný měl málo přátel. Politika jej naučila nikoho si nepouštět k tělu, neboť ohledy na přátele jsou zavazující. Od StB dostával na stůl svodky s kompromitujícími informacemi na vysoké stranické funkcionáře. Pak stačilo jen naznačit, že ví... Původem řemeslník byl pověstný svou šetrností. Vysoký prezidentský plat (asi čtvrt miliónu korun) si nechal snížit o třetinu a ještě z něho převáděl finance do zvláštního prezidentského fondu, ze kterého odměňoval své věrné za lojalitu.

Liberalizace a slučování okresů

Novotný vyhlásil, že socialismus v Československu zvítězil. Dne 9. 4. 1960 Národní shromáždění schválilo novou územní organizaci státu, nastalo slučování okresů a snížení počtu krajů. Dne 11. 7. 1960 Národní shromáždění schválilo novou socialistickou ústavu.

Československo se stalo deklaratorně socialistickým státem. Jeho název se změnil na Československá socialistická republika (ČSSR). Byl zaveden i nový státní znak, kdy český lev namísto korunky dostal pětícípou hvězdu a na hrudi nesl štítek se siluetou slovenského Kriváně a vatrou.

Prezident Novotný vyhlásil amnestii, která z vězení a pracovních táborů vyvedla mnohé vězně z 50. let. Skončily politické procesy a období teroru vystřídala uvolněná atmosféra 60. let.

Československo se však potýkalo s ekonomickými problémy. Novotný umožnil proces liberalizace v ekonomické sféře i kultuře. Byla zavedena tzv. nová hospodářská soustava. Vznikala malá divadla, česká nová vlna ve filmu, začaly být vydávány výrazně svobodomyšlné Literární noviny...

Der schöne Toni

Věřejnosti byl znám jako charismatický muž, ale i jako oblíbený terč anekdot pro svoji lidovou mluvu a komolení názvů. Cizí slova ve čtených

PREZIDENT Antonín Novotný na poštovní známce z roku 1953.

Zdroj snímků: komunismus.eu a totalita.cz

projevech mu jeho tým přepisoval ve fonetické podobě.

Sám si dobře uvědomoval své intelektuální limity. Když měl řešit složitější problém, iniciativu ponechal na svém sekretariátu či prezidentské kanceláři. Stejně tak zavedl systém mnoha odborných komisí, které řešily nejrůznější problémy. Návrhy pak předkládal on sám.

Ovšem pro ženy měl Antonín Novotný charisma, manželky diplomatů ho údajně při zasedání OSN v New Yorku prohlásily nejkrásnější hlavou státu. A tak se mu začalo přezdívat „schöner Toni“, krásný Tony.

Změny se děly i v SSSR. Jeho přítel Nikita Chruščov byl v roce 1964 „odstaven“ a v roli prvního tajemníka ÚV KSSS jej nahradil Leonid Brežněv.

Pražské jaro neustál

Antonín Novotný tak přišel o svého spojence a navíc odmítl žádost Brežněva o přijetí sovětských jednotek na území Československa. Intelektuálně nestačil úkolům doby a jeho spontánní vystoupení vyvolávala někdy osvobozující smích, jindy rozpaky.

Např. zástupce Maticy slovenské obvinil z buržoazního nacionalismu, omezil pravomoci Slovenské národní rady a zrušil Sbor pověřenců, tedy národní orgán moci vládní a výkonné na Slovensku.

Výkonnost čs. ekonomiky stále klesala. Novotný umožnil reformní návrhy ekonomů Oty Šika. Konzervativní komunisté vyjadřovali odpor k reformě, obávali se, že se jedná o skrytý návrat kapitalismu. Koncem října 1967 se Novotný pokusil osobně, avšak neúspěšně hledat se studenty strahovských kolejí řešení jejich vzniklé nespokojenosti. Pro masarykovské názory studentů se ocitli v konfliktu.

V nastalé politické krizi se spojili stalinisté s reformními komunisty ve snaze Novotného sesadit a systém reformovat. Patovou situaci vyřešil sám Novotný návrhem slovenského komunisty Alexandra Dubčeka jako kompromisního kandidáta na funkci 1. tajemníka ÚV KSČ. A Dubček byl 5. 1. 1968 zvolen.

V následujícím období „pražského jara“ musel A. Novotný kvůli vnitrostranickému sporu abdikovat i na úřad prezidenta republiky. Stalo se tak 22. 3. 1968. Bylo mu pozastaveno i členství v KSČ. Příští hlavou státu byl zvolen armádní generál Ludvík Svoboda.

Sešedesátiletý Antonín Novotný zemřel dne 28. 1. 1975 na infarkt.